

Akkor éreztem igazán, hogy mit is jelent számomra, számunkra a Nemzeti Színház, Nemzeti Színházunk, amikor 1993 novemberének első napján a Röske–Horgos határátkelő immáron innenső oldalán társulatát köszöntöttem nem kis meghatódottsággal.

Az *Advent a Hargitán* című ismert Sütő-darabot hozták magukkal, és négy napig maradtak itt a Vajdaságban. Itt volt a Nemzeti Színház, velünk volt azokban a vészterhes napokban, hogy erőt adjon az itt maradáshoz, hogy tudtukra adja: nem vagyunk egyedül!

Ezek a gondolatok jutnak most eszembe, amikor Nemzeti Színházunk születésének százhatvankilencedik évfordulója előtt tisztelgünk. Ezek a gondolatok, amelyek e színház erkölcsi tartását, nagyságát, a mindig és mindenhol a nemzetet szolgáló magatartását tükrözik, legalábbis sokunk számára, a magyarság egyik legrangosabb szellemi otthonának jelentőségét mélyítik el bennünk.

Színháztörténetünk egyik legemlékezetesebb és legjelentősebb eseménye zajlott le százhatvankilenc éve, 1837. augusztus 22-én, amikor, mint azt Jókai is írja: „sajátszerű nemzeti ünnepélynek volt tanúja Pest!” Színházat avattak, színház született: a pesti Nemzeti Színház!

Megnyitáskor a színházat még Pesti Magyar Színháznak nevezték: gazdája és irányítója Pest vármegye volt. Az 1840. évi 44. törvénycikk azonban a nemzet kezelésébe adta át, és Nemzeti Színház névvel az ország első színházának a rangját biztosította számára.

A korabeli krónikások feljegyzései azt hangsúlyozzák: történelmünkben ritkán tapasztalt nemzeti összefogás, adakozás kulturális érdekegyeztetés révén épült fel a Pesti Magyar Színház. Sorsa fontos ügy volt Pest-Budán, a megnyitás napja pedig ünnepnap. Ugye milyen jó ezt hallani, még akkor is, ha régen volt, nagyon régen?

A Pesti Magyar Színházként induló Nemzeti Színház első igazgatója Bajza József volt (1837–1838). Bajza a kor egyik legismertebb, legkíméletlenebb, értően elemző színikritikusa volt, aki az irodalom és a dramaturgia kérdéseiről tudományos alapossággal és filozófiai igénnyel írta tanulmányait. Bajza alig egy évig vezette a nemzet legrangosabb színházat. 1838. június 5-én, mint azt a korabeli krónikások feljegyezték, bosszúsan abbahagyta a vezetését. Tíz évvel később azonban újra ő kerül a színház élére, de megint csak alig egy esztendőt tölt el e jelentős poszton.

A Nemzeti Színház felvirágoztatása Szigligeti Ede igazgatásával veszi kezdetét. A színész, rendező, dramaturg és a kor legnépszerűbb drámaírója (a népszínmű megteremtője), Szigligeti Ede igazi szakembere volt színházának. Rendkívüli érzékkel állította össze a műsort,

és tekintélyével, határozottságával a társulatépítésben is rendhagyó eredményeket ért el. Öt éven át (1873-tól 1878-ig) valóban sikeresen vezette legrangosabb színházunkat.

Szigligeti Ede után a színház addigi főrendezője, Paulay Ede lett a Nemzeti igazgatója. Paulay Ede a hazai rendezés minden értékének összegezője és valamennyi jelentékeny utódjának ösztönzője. A Nemzeti Színház történetéhez ugyanúgy hozzátartozik, mint ahogy színészoktatásunk mostani elméleti alapjainak a lerakásához is. Színháztörténeti jelentőséget tulajdonítanak Madách műve, *Az ember tragédiája* színpadra állításának is 1883-ban. Paulay 1878-tól 1894-ig állt a Nemzeti Színház élén (1878-tól 1884-ig mint drámaigazgató).

Hevesi Sándort 1922. július 13-án nevezték ki a Nemzeti Színház igazgatójává. Egyik munkatársa így jellemezte: „...tökéletes játékmes-ter, nagyszerű rendező, kiváló dramaturg, elméleti képzettsége pedig valósággal szédületes...” Hevesi Sándor igazgatása alatt nagyot lépett előre a Nemzeti Színház. Mindenekelőtt helyreállította hazai, sőt nemzetközi tekintélyét. Szoros kapcsolatot tartott fenn Európa vezető színházi embereivel. Új felfogású és emlékezetes sikerű Shakespeare- és Molière-ciklusokat rendezett. Rendezéseiben a dramaturgia, a színészpedagógus, a világszínház rendkívüli ismerője és a színháztörténész dominált. A fasizmus megerősödése azonban megkérdőjelezte munkáját. Szerződésének lejárta előtt el kellett hagynia a színházat.

Az elmúlt százhatvankilenc év alatt több mint negyven ismert és neves személyiség (irodalmár, színházi szakember) állt a Nemzeti élén. Közülük ezúttal csak néhányat említettem. Mindenekelőtt talán azokat, akik munkásságukkal meghatározó módon járultak hozzá legrangosabb színházunk fejlődéséhez, arculatának megformálásához.

A nemzet egyik alapvető szellemi intézménye, mely a haza és a világ magyarságának nyelvi, történelmi, lelki, erkölcsi épülését hivatott szolgálni, immáron százhatvan kilencéves. Itt a déli végeken őszintén hisszük és reméljük, hogy ez a szolgálat továbbra is meghatározza majd azt az utat, amelyen Nemzeti Színházunknak haladnia kell, meghatározza azt az ars poeticát, amelyet az elmúlt több mint másfél évszázad alatt legrangosabb szellemi intézményünk sohasem adott fel. S talán abban is reménykedhetünk, hogy kisugárzó szellemiségébe mélyen beleépül majd az a kohéziós erő is, amely, mint eddig is, a megcsonkított nemzet szétforgácsolt kis részeit összetartja, eggyé kovácsolja.

Tisztelettel és őszinte megbecsüléssel köszöntjük a százhatvankilenc éves Nemzeti Színházunkat!

Hét Nap, 2006. augusztus 23. 32.

